

Bezem

De krant meldde de documentaire met het oog op het filmfestival *Movies That Matter* in Den Haag. De film heet *Allen tegen Allen* en is in 2019 gemaakt door Luuk Bouwman. In 103 minuten wordt de situatie van het vooroorlogse fascisme geschetst. Een verbrokkeld en verwarrend politiek landschap met Anton Mussert en Alfred Haighton, die de NSDAP (Nationaal-Socialistische Nederlandsche Arbeiderspartij), het Zwart Front en de periodiek *De Bezem* financierde. Bij de laatste tijdschrifttitel kwam ogenblikkelijk de persoon van Erich Wichmann bij me naar boven. Broer van de bekende juriste Clara Wichmann en mislukt als kunstenaar en intellectueel. Hij was niet in staat om zijn middelbare school af te maken of een hogere opleiding, alhoewel hij zich later ophield met Utrechtse studenten in zijn omgeving. Hij had veel aspiraties in allerlei richtingen, leverde merkwaardige ontwerpen aan de Utrechtse zilverfabriek Begeer, sloot zich aan bij diverse groepen en stromingen, maakte kennis met de filmer Joris Ivens en futurist Filippo Marinetti en voelde zich antiburgerlijk. Hij bedacht allerlei ingewikkelde plannen en schema's en stortte zich op ontoegankelijke kunstwerken, grillige vormen, maskers, litho's, houtsneden.

In 1992 kreeg ik van boekhandel Broese Kemink een facsimile van het boekje *De tang en het varken*, een publicatie van Wichmann uit 1917 en herdrukt bij uitgeverij De Utrechtsche in 1984. De boekhandel had de fondsrestanten van deze uitgeverij opgekocht en deelde dit boekje, gedrukt in een oplage van 230 stuks, uit aan goede relaties.

In dit geschrift neemt Wichmann afstand van zijn eigen geboortestad Utrecht en de gezapigheid. Een merkwaardig geschrift van dertig pagina's, met teksten die nu volslagen warrig overkomen, voorzien van houtsneden van zijn hand. Na de WO-I nam Wichmanns afkeer van de burgerlijke maatschappij nog meer toe. Hij oogstte wel succes met zijn gemetalliseerd betonnen ontwerpen voor een art deco expositie in Parijs en ontving er een medaille voor. Zijn werk kenmerkte zich door angstaanjagende afbeeldingen, uitstulpingen, bijna vormeloze ruimtelijke objecten, maskers die iets met de dood te maken leken te hebben. Automatisch denk je dan aan de onheilspellende dodenmaskers van de Belgische schilder James Ensor en het schilderij *De schreeuw* van de Noorse schilder Edvard Munch.

Echter in zijn laatste levensjaar, hij werd maar 38 jaar, ging het roer helemaal om. Hij verbond zich aan *De Bezem*, het fascistische weekblad voor Nederland, en schreef er zo'n vijftigtal artikelen voor. Hij ging zo op in *De Bezem* dat hij niet meer toekwam aan het scheppen van nieuwe kunstwerken. In zijn vriendenkring kreeg hij waardering van kunstenaars als Jan Toorop en Pyke Koch, die heil zagen in dit inktzwarte gedachtengoed.

In 1983 hield het Centraal Museum in Utrecht tussen februari en april een overzichtstentoonstelling van Wichmanns werk, die vervolgens dat jaar ook te zien was in het Drents Museum in Assen. De rijke verzameling van het Centraal Museum aan Wichmanns werken gaf meer mogelijkheden. In maart 2008 kreeg hij een plek in een tentoonstelling als hoogbegaafde excentriekeling en cynicus en in 2018 stond hij zelfs model in een overzichtstentoonstelling als Vrije Radicaal.

We kunnen zijn *Bezem* zien op het filmfestival, een symbool om de maatschappij schoon te veegen. Een twijfelachtig eerbetoon voor deze getormenteerde kunstenaar en fascist.